

536
E 106

J O B S H E Y L I G E NATUUR-KENNIS,

Vergeleeken met

De Hedendaagsche Natuur-kunde :

Behelsende, een Voortreffelyke en Schriftmaatige Uytbreydinge van
het Boek deses Heyligen Schryvers; beneffens verklaringe hoe-
daanig voornaamentlyk alle deffelfs stellingen omtrent de Na-
tuur-kunde, met de gedachten van d'oude en nieuwe, ge-
wyde en ongewyde Schryvers, overeenstemmen:

Seer geleerdelyk betoogt

D O O R

JOHAN JACOB SCHEUCHZER,

Doct. Med. Profess. Math. Lidt van de Keyserlyke *Carolinische*,
Koninglyke *Engelsche* en *Pruyffsche* Konstgenootschappen.

Uyt 't *Hoogduytsche* vertaalt,

D O O R

ISAAC LE LONG.

T A M S T E R D A M,

By H E N D R I K V I E R O O T,
Boekverkooper op de hoek van den Nieuwendyk en den Dam. 1730.

bederven en verscheuren de fyne veeseltjes der Gewassen. Dierhalven werdt met nadruk gesegt Deut. xxix: 23. *dat syne gantsche Aarde zy swevel, ende Zout der verbrandinge; die niet bezaayt sal zyn, ende geene spruyt sal voortgebracht hebben, noch eenig Kruydt daar in sal opgekomen zyn; gelyk de omkeeringe van Sodom, &c.* En Zeph. 11: 9. segt Godt: (*Soo waarachtig als*) ik leve, spreekt de HEERE der Heyscharen, *de Godt Israels, Moab sal seckerlyk zyn als Sodom, ende de Kinderen Ammons als Gomorra, een Netel-beyde, ende een Zout-groeve, ende eene verwoestinge tot in eeuwigheit.* Hier toe behoort, dat eertydts *Abimelech de Stadt Sichem afbrak, ende bezaaydeze met zout.* Richt. ix: 45. Namentlyk tot een teeken eener eeuwigen verwoestinge; of, gelyk het Rabbi *Levi* verklaart, dat men aldaar nooyt meer eenige Bouwlanden soude hebben, noch Wynbergen kunnen planten. Dierhalven is het doelwit van *Job* in desen, dat de Woudt-Ezel in *siltige, onbebouwde wildernissen* liever van weinig Kruyden leeft, als dat hy zich in de Steeden door diensten soude laten quellen en afwerken, en te gelyk vol op hebben. Uyt het 11. vers soude men wel het tegendeel mogen besluyten, vermits 'er van den Woudt-Ezel staat, *dat hy uytspuurt op de Bergen, is syne weyde, ende hy soekt allerley groensel na;* en alsoo fyn, goedt en genoegsaam voeder opsoekt: Doch brengt ons wederom op de voorgaanden gedagten Jerem. xiv: 6. *De Woudt-Ezels slaan op de hooge plaatsen, zy scheppen den windt gelyk de Draken; haare oogen versmachten, om dat 'er geen Kruydt en is.*

Bochart. Hieroz. P. I. L. III. c. 16. p. 871.

Coccej. in Job p. 247.

Pineda in Job. P. II. p. 830.

Job, cap. XXXIX. vers 12 tot 15 †.

12. *Voletne * Rhinoceros tibi servire? an morabitur ad praepepe tuum?*

* al. Monoceros.

13. *Alligabisne rhinocerotem loro, ut arando porcas*

† Volgens de Zurichsche Oversettinge Vers 9, 10, 11, 12.

cas faciat? num te subsequens in profundis sulcis glebas franget?

14. *Fidesne illi, quia multum habet roboris? num ei permittes laborem tuum?*

15. *An credes ei, quod † sementem tuam convehet, ac (fruges) areae tuae congregabit?*

† Redire faciet semen tuum.

12. Sal den Eenhoorn u willen dienen; sal hy vernachten aan uwe kribbe?

13. Sult gy den Eenhoorn met syn touw aan de vooren binden; Sal hy de leegten achter u eggen?

14. Sult gy op hem vertrouwen / om dat syne kracht groot is; ende sult gy uwe arbeidt op hem laten?

15. Sult gy hem gelooven / dat hy uw zaat sal wederbrengen / ende vergaaderen (tot) uwen doerscbloere?

BY aanleydingen van Num. xxiii: 22. heb ik in 't breedde getoont, dat 'er sulke verschillende gevoelens over den Eenhoorn zyn, en dat in de plaats van dese (*Terme vague*) onsekerere Spreekwyse, in de *Duytsche* Bybel seer gevogelyk, op den voet van onse *Latynsche*, *Neusboorn* hadden konnen gestelt worden. Dat dit Dier door den, te verstaan zy, wyft voornaamentlyk *Ludolph* aan, tegens 't gevoelen van *Bochart*. Dit Dier *Rhinoceros* of *Neusboorn* genoemt, is *Aristoteles* onbekendt geweest. 't Onthoudt zich in de woestynen van *Africa*, in *Abyssinien*, *Bengala* en *Patane* in *Asia*. D'eerste, die dit Dier beschreven heeft, was *Agatharchides*, de welke onder de regeeringe van *Ptolomeus* de lesde geleeft heeft. Na hem *Artemidorus*, *Diodorus*, *Strabo*, *Plinius*, en andere. 't Selve heeft een sterk, vast, rondt Hoorn op de Neus, ter lengte van wel twee tot drie voeten; 't welke aan 't onderste eynde wel een half voet dik, en swart of aschverwig van colour is. Dit Dier heeft een enkel Hoorn; waarom men zich niet reeden over *Martialis* moet verwonderen, de welke *Spectaculorum Epigr.* 22. het selve twee Hoornen toeschryft, seggende*: " Dat

LII

„ het

* *Namque gravem gemino cornu sic extulit ursum,
Jactat ut impositas taurus in astra pilas.*

„ het met syne twee Hoorens den swaaren Beer soodanig
 „ weet op te ligten, en den Stier daar meede op te nemen,
 „ dat hyse als ballen in de Lucht kaatst. " Over welke
 plaats, en desselfs verbeeteringe, zich *Bochart* seer veel en
 breedtspraakelyk bemoeit heeft, *Hieroz. Lib. III. c. 26.*
 Onze *Neusboorn* is byna soo groot als een Olifant, maar heeft
 kortere schenkels, een swart-graauwe dikke huydt, doch
 seer rimpelig, met veele plooyen, voornamentlyk op den
 rug, en aan de zyden; heeft een snoet, gelyk de Swynen,
 kleyne oogen, herkaauwt niet, en leeft van 't Gras en Graa-
 nen. Ao. 1684. en 1685. wierdt sulc een Dier in *Engelandt*
 vertoont, als een sonderlinge seldtsaamheit. Dierhalven blyft
 het in allen deele by de woorden *Jobs*, of van Godt tot
Job, dat het een sterk en ongetemt Dier is. Ten tyde van
Augustus sag men een *Rhinoceros* in de Schouwspelen. In
Portugaal en *Spanjen*, siet men dit Dier dikwils. In den
 Jaare 1515. onder de regeeringe van Koning *Emanuel* in *Por-
 tugaal*, sag men het stryden met een Olifant.

Bochart Hieroz. P. I. L. III. c. 27. p. 948.

Coccej. in Job. p. 248.

Pineda in Job. P. II. p. 833.

Job, cap. XXXIX. vers 16 tot 21. †

16. *Penna * struthiocameli primatum obtinet, si ei
 conferas alam aut plumam Ciconiae.*

* *Penna exultantium aut jubilantium afficitur lætitia. Periphrasis
 est pennæ Struthionis, ex qua cristam sibi faciunt homines ju-
 bilantes vel læti.*

17. *Quum in terra deserit ova sua, * in pulvere
 calfacere solet.*

* *In arena enim calida soventur. Vel, num tu calefacies, vel
 fovebis incubando?*

18. *Ac obliviscitur, quum pes provolvit, ac fera
 conculat ea.*

19. *Duriterque tractat pullos suos, perinde, atque*
 non

† Volgens de *Zurichsche* Oversettinge Vers 13 tot 18.

Als ook *Ætlanus*, *Hijf. L. II. c. 26. (y)* " Dat de *Arent*, „ alle dorstigheid te boven zynde, 't water nergens soude „ achten. " (z) Want de *Arent*, en beneffens hem andere Roof-vogels, drinken geen *water*, maar wel *bloedt*.

Nu ontbreken 'er noch de laatste woorden: *Ende waar verslaagene zyn, daar is ty*; de welke ten eenemaal overeen komen met de woorden van *Christus*, *Matth. xxiv: 28. Luc. xvii: 37. Alwaar het doode Lichaam sal zyn, daar zullen de Arenten vergaderd worden.* Want de *Arent* is, beneffens den *Havik*, *Rave*, &c. een vleesch-etendt Dier; en heeft tot dien eynde een huydtachtigen Maag, een sterken reuk, en goede oogen. Doch hoedaanig de *Arent* in het doode *Lichaam*, in een (*Mystique*) Godtgeheyme beteekenisse moeten aangemerkt worden, sal ik niet beslissen: De geene welke nader daar toe beroepen zyn, mogen over de twee geheel tegenstrydende gevoelens, malkander onderling verstaan.

Bochart Hieroz. P. II. L. II. c. 2. p. 169-176.

Coccej. in Job. p. 249.

Pineda in Job. P. II. p. 850.

Job, cap. XL. vers 10 tot 19.

10. *Ecce quæso te, ut Elephas quem * æquè ut te condidi, fœnum comedat ritu bovis.*

* Tecum, vel tum creavi, quum genus hominum creavi, vel ut homini serviat. Describit Elephantem, quem Behemoth, id est, Bruta vocat, ut Græci frequenter εἶπε. Et quidem plurali numero designatur vassitas ejus.

11. *Ecce virtus ejus existit in lumbis ejus, & robur illius in umbilico ventris sui.*

12. *Stringit caudam suam ut Cedrum, & nervi testium ejus perplexi sunt.*

13. *Ossa ejus (referunt) fistulam æris, & solidiora ossa baculum ferreum.*

Qq q

14. † Is

(y) Δίψος ἀμείνων ἔστι.

(z) Ἰπτεροποιῶν τῶν ὕδατων.

14. † *Is prima rerum origine à-DEO conditus est, & qui fecit eum, admoveat ei gladium suum.*

† Ipse principio viarum DEI, faciens eum admovebit gladium suum, id est, DEUS illum domat.

15. *Ei enim montes ferunt pabulum, & omnes ferae ludunt ‡ apud eum.*

‡ Ibi, id est, non timent.

16. *Facetque (ferè) sub arbusis, in latibulo arundinum & paludis.*

17. *Quem arbusa tegunt umbra sua, eumque circumdant salices ad torrentem stantes.*

18. *Ecce fluvium hauriet, nec precipitanter aget, sperans etiam Jordaniem in os ejus influxurum.*

19. § *Et tamen oculorum lesione capitur, & vincula trajiciuntur per ejus promiscidem.*

§ In oculis ejus capiet eum, in vinculis perforabit nasum.

10. Siet nu / Behemoth / welken ik gemaakt hebbe nebeng u / hy eet hoop / gelijk een rundt.

11. Siet doch / syne kracht is in syne lendenen; ende syne macht in den navel syng buigh.

12. Als het hem lust / synen steert is als een cedar; de ze-nulwen spier schaamte syn doorblochten.

13. Syne beenderen syn (als) vast koper; syne gebeen-ten zijn als ylere handboomen.

14. Hy is een hoofstuk der wegen Gods; die hem gemaakt heeft / heeft (hem) sijn sweert aangehecht.

15. Om dat de bergen hem boeder voortbrengen / daarom speelen alle de dieren des veldts aldaar.

16. Onder schaduwachtige boomen leyd hy neder; in een schuylplaats des rietg ende des slykg.

17. De schaduwachtige boomen bedekken hem / elk een niet sijne schadutwe; de beekwilgen omringen hem.

18. Siet / hy doet de rivieren geweldt aan / (ende) en verhaast zich niet; hy vertroutwt / dat hy de Jor-daane in sijnen mondt soude konnen intreken.

19. Soude

15. *Soude men hem door sijn oogen kunnen hangen; Soude men hem niet strikken den neuse door booren kunnen?*

VErmits thans de Geleerde Wereldt, op den voet van 't geene voornamentlyk *Bechart* en *Ludolph* hebben geschreven, als bekendt aanneemt, dat de *Zee-Koe*, 't *Zee-Peeardt*, of de *Hippopotamus*, de *Behemoth* zy, dien Godt aan *Job* tot een teeken syner macht voorstelt; soo sal het niét buytenspoorig zyn, dat ik de beschryvinge van dit Dier hier vooraf late gaan, voornamentlyk uyt *Fab. Columnæ Aquat. & Terrest. Observ. c. 15.* volgens het gebalsemde Origineele Dier, 't welke *Frederik Zerenghi*, een Chirurgyn van *Narni*, uyt *Egypten* heeft gebragt, en 't welke noch geen der grootsten is. Dit Dier nu, 't welke in grootheit, korthheit der Beenen, en viervoudige geklovene Klauwen met den *Rhinoceros*, maar in gestalte met den Buffel- of Beer overeen komt; is lang van 't hooft tot aan den Steert 13 voeten, de breedte des Lichaams is 4½, de hoogte 3½, en de omtrek des Lichaams komt met de lengte overeen. De hoogte der Schenkelen van d'Aarde tot aan den Buyk is 3½. de dikte der Schenkelen 3. en de breedte van den voet een voet. De breedte van 't Hooft is 3½, de lengte 3, de omtrek 7½, en de openinge van den Mondt een voet. De Snoet is dik en vleeschig. D'Oogen zyn, na evenreedigheit van 't Hooft, kleyn, een duym breedt, en twee lang. D'Ooren zyn dun, kleyn, kort, en niet boven de drie duym lang. In syn onderste Kaakbeen heeft hy ses Tanden, daar van de twee voorste, tegen over malkander staande, een halven en een geheel voet lang, breedt en driekantig zyn, hellende een weinig achterwaarts, gelyk de Tanden der wilde Swynen. De middelste, de welke een duym boven het Tandvleesch uytstaen, zyn ook driekant; de middelste wederom van een halven voet lang. Naast dese staan aan beyde zyden acht breedte, korte Kiesen. In het bovenste Kaakebeen, dat, gelyk als van een Crocodil, beweegelyk is, staan van voren ses Tanden, die net op de onderste sluyten; en daar naast wederom acht Kiesen. Alle de Tanden glinsteren als yvoor, en zyn soo hardt, dat men 'er vuur kan uyt slaan. 't Geheel

le Lichaam is seer vet. De Steert gelykt beter na die van een Schildtpadt of Beer, als van een wildt Swyn; is aan 't begin dik, en kort, niet boven een halven voet lang, en alsoo onbuyszaam. De Huydt is dik, hardt, en donker van verwe. Uyt de Snoet komen ruyge haayren uytsteeken, als aan de Leeuwen en Katten, namentlyk veele uyt een gaatjen te gelyk; andersints siet men geene haayren aan haar geheele Lichaam. Dit Dier onthoudt zich in de *Nyl*, *Nigro* en *Zaire* in *Africa*, en in de Rivier *Indus* in *Indien*. Het swemt niet, maar gaat te water, gelyk de Otter en Bever. By *Thevenot*, in syn Reysbeschryvinge, *Tome II. ch. 72. (a)* vindt men daar van de volgende Beschryvinge: " Dit Dier
 „ was bruyn van verwe, na achteren toe gelyk als een
 „ Buffel, doch hadde korte en dikke Schenkelen, was van
 „ gröote als een Kameel, en hadt een Muyl als een Offe.
 „ 't Lichaam was eens soo groot als dat van een Offe, 't
 „ Hooft als van een Peerdt, selfs soo groot. 't Hadde kleyne
 „ Oogen en Ooren; dikke, ronde Beenen, ieder in vier
 „ Klaauwen verdeelt, als de Crocodil; een kleynen Steert,
 „ als een Olifant, en weinig of geen haayr op de Huydt.
 „ In het beneedenste Kaakebeen hadt het vier dikke Tandén,
 „ van een half voet lang; daar van 'er twee krom waren,
 en

(a) Cet animal étoit de couleur quasi tannte, il avoit le derrière tirant fort a celui de buffle, toutes fois ses jambes étoient plus courtes & grosses; sa grandeur étoit semblable a celle du Chameau, son muffle a celui d'un bœuf. Il avoit le corps deux fois gros comme un bœuf, la tête pareille a celle d'un cheval, mais aussi grosse, les yeux petits, son encolleure étoit grosse, l'oreille petite, les narreaux fort gros, & les pieds tres gros, & presque ronds, & avec 4. doigts chacun, comme ceux du Crocodile, petite queue comme un Elefant, & peu ou point de poil sur la peau, non plus que l'Elephant. Il avoit en la machoire d'enbas quatre dents grosses & longues d'un demi pied, dont deux étoient crochues & grosse comme des cornes de bœuf, & y en avoit une a chaque côté de la gueule, les deux autres droites, & de même grosseur que les deux crocs, étoient entre les susdits deux crocs, & avancoient en long en dehors. Plusieurs disoient d'abord, que c'étoit un buffle marin, mais j'ai reconnu avec quelques autres, que c'étoit un cheval marin, vu la description, qu'en font ceux, qui en ont escrit. Il fut amené au Caire par des Janissaires, qui le tuèrent a coups de mousquet en terre, ou il étoit venu pour paître. Il lui tirèrent plusieurs coups sans le faire tomber, car a peine la balle passoit elle toute la peau, comme j'ai remarqué, mais ils lui en tirèrent un, qui lui donna dans la machoire & le jeta bas.

„ en van groote na de Offen-hoorens sweemden , máár de
 „ twee andere en middelste waren recht. Veele van ons ge-
 „ felschap zeyden ten eersten, dat dit een (*Buffle marin*) Zee-
 „ Offe was ; doch ik sag wel haast, en andere beneffens my ;
 „ dat dit een (*Cheval marin*) Zee-Peerdt was , vermits des-
 „ selfs beschryvinge daar meede overeen komt. De *Janit-*
 „ *schaaren* bragten dit Dier doodt naar *Cairo*, na dat zy het
 „ met Musquet-koegels hadden doodt geschooten , op het
 „ Landt , derwaarts het was komen weyden. Het kreeg
 „ meenigen schoot alvorens het op de grondt viel, vermits
 „ de koegelen naauwelyks door de Huydt drongen ; doch
 „ eyndelyk viel het van een schoot in het Kaakebeen. ”

De grondig-gelcerde *Bochart* is d'eerste , de welke den
Behemoth voor het Zee-Peerdt of *Hippopotamus* houdt , en
 den *Leviathan* voor den *Crocodil*. Syne algemeene fundamen-
 ten zyn dese ; dat gelykerwyse in het voorgaande Capittel
 van Aardtsche Dieren en Vogelen wérdt gehandelt , in het
 tegenwoordige twee Water-Dieren beschreven worden ;
 diegelyken soo wel 't Zee-Peerdt , als de *Crocodil* zyn , en
 dat dese beyde Dieren seer gevoegelyk worden t'zaamen ge-
 voegt , vermits haar beyder Natuure omtrent veele dingen
 overeen komt. Beyde zynse vreeselyk groot , wildt , vier-
 voetig , en leven soo wel op 't landt , als in 't water ; of
 ἀμφίβια, γαυλιώδη, καὶ ἀνδροπίβορα ζῶα. Beyde woonense
 in den *Nyl*. (b) Andere Schryvers voegen dese twee Dieren
 gemeenlyk by malkander. De naame *תנינא* , is seer toepasse-
 lyk op hét Zee-Peerdt , als een der grootste onder de vier-
 voetige Dieren ; want *תנינא* beteekent in 't algemeen *Qua-*
drupes, of een viervoetig Dier. Wy hebben hier vooren reets
 gezien , dat dit Dier niet alleen soo groot als een Ezel is ,
 gelyk het *Aristoteles* voorstelt , maar soo groot als een Of-
 fe en *Rhinoceros*. *Herodotus* (c) segt het soo groot te zyn , als
 de grootste Offe , *Diodorus* , (d) niet minder als vyf Ellen ;

Qq q 3

Acbit-

(b) *Plin. Lib. XXVIII. c. 8. Est Crocodilo cognatio quadam amnis ejusdem,*
geminique visus cum Hippopotamis.

(c) *Ὅσον ὁ βῦς ὁ μέγιστος.*

(d) *Ὅσα ἑλάττω περὶ πέντε.*

Achilles Statius, (e) driemaal soo groot, als een *Peerdt*, doch andersints met het *seve* gelyk. Dierhalven noemt hy dit Dier een *Egyptische Olifant*. Ja sommige seggen, dat het noch grooter als een Olifant is. Dit is seker, dat het een der grootste viervoetige Dieren is, en dierhalven te recht den algemeenen naam van een Dier, *ἄνθρωπος*, *Bellua*, *Behemoth* draagt. Ook noemen de *Arabieren*, *Babima*, de viervoetige Dieren, niet alleen die op d'Aarde leven, maar ook die zich in 't water onthouden; als *Alcamus*, en *Giaubari* by *Goliath*. Daar en boven merkt *Bochart* aan, dat *Behemoth* geen (*plurale*) meervoudig getal is, of in 't meervoudig getal genomen moet worden, maar (een *singulare*) in 't enkel getal; gelyk dan de *Egyptenaars* leer veele woorden hebben, de welke in *oth* eyndigen; als: $\tau\omega\theta$, $\phi\chi\omega\theta$, $\phi\alpha\mu\epsilon\nu\omega\theta$, zynde de naamen van seekere Maanden, *Anthol. L. 1. c. ult. Sotb*, *Sothi*, een *Hondt*. Andere diergelyke woorden thans voorby gaande.

Laat ons nu eens de beschryvinge van den *Behemoth* door *Job*, in order beschouwen, om te sien, hoedaanig de selve met ons *Hippopotamus*, of *Zee-Peerdt* overeen komt.

Siet nu, zeyde Godt, vers 10. *Behemoth*, welken ik gemaakt hebbe nevens u, by eet booy, gelyk een rands. Godt wilde soo veel seggen tot *Job*, als: Om u myne groote en oneyndige macht te bewysen, sal ik u niet in dien onmeetbaaren afgelegenen Hemel, of tot aan de uysterste eynden der Aarde leyden, of van sulke saaken spreken, die gy nooyt gesien hebt; maar slechts tot aan den *Nyl*, een nabuuriige Rivier van u; en u den *Behemoth* toonen, (*ἵδω*, *juxta se*), die nevens u is; in welken Sin 't woordjen *ὅν* ook elders in de H. Schriftuure gebruykt werdt. Dese wyse, om het weesen Godts te betoogen, en alle Menschen van de Goddelyke volmaaktheden te overtuygen, moet ons meede ter navolginge strekken. Wy kunnen niet met ieder onnoosel Boer de hedensdaags gefabriceerde *Astronomische* Ladders beklimmen, van de groothheit en afstandt der Sonne en vaste Sterren spreken; of hem veel verhaalen, van de wonderheeden, die in de *Indiaansche* Gewesten, of in de Landen,

ten

(e) Κατὰ μὲν τὴν ἰδίαν καὶ τὴν θείαν ὡς ἵππος, τὸ δὲ μέγεθος ὡς τριπλάσιον.

ten uytterliten na de Poolen leggende, voorkomen; want vermits menfe hem niet kan toonen, foo gelooft hyfe niet. De (*Argumenta*) bewyfen moeten (*adaquata*) overeenkomstig zyn. Wy kunnen hem slechts geleyden in synen Stal, tot syne eygene Offen, Peerden, Schaapen, Geyten en Hoënders, op syne Bouw- en Weylanden, in de Boffchen, tot syne Boomen, Koorn en Gras, ja slechts de naalte Muggen of Witjes vangen; of hem in zich felve, tot betrachtinge van syn konltig gemakkt Lichaam, en tot syne denkende onsterflyke Ziele, geleyden. *De Behemoth eet hooy, gelyk een rundt.* Dit doedt de *Olifant* meede, dien onse *Zurichfche* Overfettinge, *Francius de Animalibus*, en meer andere, voordien *Behemoth* aansien. Doch daar over behoeft men zich niet veel te verwonderen, want hy leeft alleen op d'Aarde, en in de Boffchen: Maar dit is iets feldtsaams, dat een *Zee-Peerdt*, 't welke zich in de Rivieren onthoudt, daar uyt gaat, om te weyden als een Offe. Dit hebben andere Schryvers meede als iets fonderlings aangemerkt (*f*): "Hy, de *Hippopotamus*, eet Koorn, en Gras, of Hooy." *Nicander Theriac.* v. 569. segt (*g*): "Dat hy uyt de Rivier op 't Weylandt gaat, wanneer 't Gras begint te waffen." *Diodorus* voegt 'er dit noch by: "Dat indien dit Dier sterk voortteelde, of alle Jaaren jongen krecg, geheel *Egypten* binnen korten tydt soude opgegeten worden." (*b*) *B. Tellez. Lib. I. c. 6. p. 14. (i)* "Datse op sommige laage, doch vruchtbare Landen gaan weyden, en aan 't gezaayde grooten fchaade doen." De vergelykinge met den Offe, ten opfichte van de fpyfe en grootheit, heeft aan de *Italiaanen* aan-

(*f*) *Diodorus*, Καταίνεται τὸν τε σῖτον καὶ χόρτον.

(*g*) Χίλοι ὅτε χλοάσονται ἰδὸν δ' ἀπὸ χρίνατο πείνη.
Pabula cum incipiunt herbâ florere recensii.

(*b*) *Plinius L. VIII. c. 25. Hippopotamus depascitur segetes. Aelianus L. V. c. 53. Segetum ut maturitas venit, & flavent spica, agros ingrediuntur & pascunt. Ammian. Marcellin. L. XXII. Intus arundines celsas & squalentes nimia densitate hac bellua cubilibus positâ, otium porvigili studio circumspiciat, laxaque copia ad segetes depascendas egreditur.*

(*i*) Os cavallos marinos sahém a pascêr na terra em alguns lugares mays raxos, & fazem nelles grande destruição nos mantimentos.

aanleydinge gegeven, om dit Dier *Bomarin*, of een *Zee-Offe* te noemen.

Vers 11. *Siet doch, syne kracht is in syne lendenen; ende syne macht in den navel syns Buyks.* Het eerste gedeelte van dit Vers behelst geen verborgentheit. Een iegelyk weet, dat in de Lendenen, van wegens de sterke Muskelen en Beenderen, die zich aldaar bevinden, een groote kracht steekt. Nah. 11:1. wordt gezegt: *Sterkt de Lendenen!* Ps. Lxix: 24. *Laat baare oogen duyster worden, datse niet en sien; ende doet baare Lendenen geduuriglyk waggelen.* Sulke swakke Luyden, de welke op haare Lendenen of Heupen niet rusten kunnen, worden *elumbes* genoemd; en *delumbare* beteekent soo veel als *debilitare*, of *machtelooos maaken*. De volgende woorden, *syne macht is in den navel syns Buyks*, kunnen geenints op den Olifant toegepast worden: Want de Onderzoekers der Natuur berichten ons, dat de selve op den rug een seer harde Huydt heeft, maar een Buyk, die geheel week is; waarom de *Rhinoceros*, met den Olifant stryden, voornaamentlyk na desselfs Buyk steekt. (k) Diergelyken bericht ons ook *Ælianus*, *Hist. Lib. xvii. c. 44.* Dierhalven is de Olifant seer bang, voor een sekerer Mugge, *ῥινοψύλλη*, *jussus*, *ῥινοψύλλης*, genoemd, vermits zy den Olifant aan den Buyk seer plaagt; daar van de *Rabbijnen* in den *Talmut* een Spreekwoordt hebben gemaakt. Aldus moet begreepen worden het dappere bedryf van sekeren *Eleazar*, bygenaamt *Avaran*, die in den strydt met het Volk van *Antiochus*, onder den Olifant ging kruypen, ende hem doodde; soo dat dit Dier op hem viel, en by daar van stierf. 1 Macchab. vi: 46. Want, volgens de verklaringe van *Gorionides*, *Lib. iii. c. 2.* heeft hy een ponjaart in den weeken Navel van den Olifant gestookt. Daar uyt blykt nu klaar, dat de *Bebemoth* de Olifant niet kan wesen, maar wel het *Zee-Peerdt*; als 't welke, soo wel aan den Buyk, als aan de rest van 't Lichaam, met sulken een dikke Harnas-huydt bedekt is, dat 'er de Spiessen en Pylen naauwelyks kunnen doordringen. *Diadorus* noemt dese Huydt (l)

de

(k) *Ejus alvum maximè petit, quam scit esse molliorem. Plin. Lib. VIII. cap. 20.*

(l) Παντὸς τοῦ θηρίου χεῖν ισχυρότατον.

de sterkste van alle de Dieren. En *Ptolomeus*, *Lib. vii. cap. 2.* schryft van sekkere *Leptas*, *λησας*, of Roovers, in *Indien*, buyten den *Ganges*, dat zy sulc een Huydt hebben, gelyk de *Zee-Peerden*, door de welke geene pylen konnen dringen. (m)

Vers 12. *Als het hem lust, synen Steert is als een ceder; de Zenuwen syner schaamte zyn doorvlochten.* *Bochart* vertaalt het Grondt-woordt *יָסַף*, *retorquet*, hy trekt den Steert krom, of krinkelt den selven gelyk de *Swynen*. Alsoo segt ook *Aristoteles*: *ἔχει ὃ χαλιδόδοντος ὑποφαινόμενος, κέρκον ὃ ὄδρ.* En *Plinius*: * " In desen *Nyl* werdt het *Zee-Peerdt* voortgebracht, hebbende een Steert, en Tanden als een wildt Swyn. " En *Solinus* segt † " Het *Zee-Peerdt* wordt in dese Rivier, en daar alleen voortgebracht, hebbende Tanden als een wildt Swyn, en een gekrulden Steert. " Dit bevestigt ook *Bellonius*, uyt eygen ondervindinge: Soo dat *Herodotus* en *Diodorus* verkeerden staat gemaakt hebben, met aan het *Hippopotamus* of *Zee-Peerdt* een Peerde-steert toe te schryven. Met den *Ceder-boom* kan de *Steert* van het *Zee-Peerdt*, ten opzichte van de lengte niet vergeleeken worden, vermits de selve soo kort als die van den *Olifant* is; soo dat de vergelykinge moet toegepast worden op de rondigheit, gladdigheit, dikte en sterkte; gelyk dan *Eustathius Antiochenus* in *Hexameron* den selven beschryft, (n) als *dik en gladt*. *Leo Allatius* leeft voor *παχεῖαν*, *βραχεῖαν*, kort; gelyk de selve aldus beschreven werdt by *Achilles Statius*: *ὑπὸ βραχεῖᾳ καὶ ψιλῇ τριχῶν*; en *Bellonius* segt: *Caudam habet brevem, crassam, rotundam*; of 't heeft een korten, dikken, ronden Steert. Al het welke de bovengemelde beschryvinge bevestigt. Het is dierhalven een teeken van een groote sterkte, dat sulc een dikke en korte Steert kan geboogen worden. Door *יָסַף פָּחִי*, verstaat *Bochart*, de Zenuwen of Peesfen der

Rrr

Schen-

(m) *Τὸ δὲ μαῖχοντες παραπλήσιον ἰππὶν πολεμίων, ὡς μὴ διακόπτεσθαι βίβιον.*

* In eodem nilo Hippopotamus editur cauda ex dentibus aprorum.

† Hippopotamus in eodem flumine ac solo nascitur, aprugineis dentibus, caudā tortuosā.

(n) *Παχεῖαν καὶ ψιλὴν τριχῶν.*

Schenkelen , of der Heupen ; gelyk het aldus ook de *Ara- bieren* en *Syriers* vertaalen. *אֲרָבִי*, vertolkt *Arias* door *ramificati erunt*, of, *zy waren getakt*; *Bochart* door *perplexi sunt*, of, *zy zyn verwerpt*. De Sin is, dat de *Zenuwen*, vande welke 't Lichaam alle sterkte ontfangt , groot , veele , en gelyk als de Takken der Boomen door malkander geslingert zyn, gelyk als in een dicht Bosch. Welke *doorvlechtinge* wel meede , in de *Zenuwen* van andere Dieren en Menschen , hier en daar , daar foogenaamde (*plexus*) verwerringen zyn , worden waargenomen ; doch voornaamentlyk aan dit Dier , van wiens sterkte men voorgeeft , dat het met eenen voet een Schip kan in stukken slaan , en onder water haalen.

Vers 13. *Syne Beenderen zyn (als) vast Koper ; syne gebeenten zyn als yfere Handtboomen*. De LXX. Oversetters stellen voor *ἦν*, *εἰδὴν* & *χυτός*, *ferrum fusile*, of gegooten Yser ; *Symmachus*, *συμμάχου εἰδὴν*, *commisura ferri*, of yfere byvoegingen ; *Hieronymus*, *Laminae ferri*, of yfere Plaatën ; daar uyt onse (*Zurichsche*) Oversettinge yfere Plaatën of Handtboomen gemaakt heeft. De meeninge is, dat de *Beenderen* van het Zee-Peeardt niet gelyk aan de Visschen, knorbelachtig of week, maar hardt en sterk zyn ; als of het gegootene Pypen waren, of datse uyt Yser-blik bestonden. Daar meede te gelyk bedoelt werdt op de gestalte der *Beenderen*, als de welke van binnen hol zyn, van wegens 't merg, dat daar in bewaart werdt ; en uyt enkele (*tubulis* & *laminis*,) boven malkander liggende blikken of blaaderen bestaan. De hardigheit van de *Offen- en Peerden-Beenderen*, die ons bekendt is, kan met die van den *Bebemoth* niet in 't minste vergeleeken worden ; en egter worden ook de *Offen* en *Peerden*, van wegens de steevigheit van der selver *Beenderen* en *Klaauwen*, door de *Grieksche* Poëten *χαλκίποδες* en *χαλκοπότοι*, *aripedes* & *arisoni*, soo licht als de windt, en klinkende gelyk *Koper*, genoemd. De hardigheit van 't Yvoor is ons niet onbekendt, en egter zyn de *Tanden* van den *Bebemoth* noch harder ; (o) 't welke ook *Sealiger* be-

(o) *Odaardus Barbosa*. *Hanno gli Ippopotami i denti , come gli Elefanti piccoli , e e migliore averio di quello de gli Elefanti , è più bianco , è più forte , e di maniera , che non perde il colore.*

betuygt , in *Cardan. Exercit. Sect. 2.* en de geene , die de Tanden van diergelyke Dieren verwerken. En *Pausanias* schryft , in *Arcadicis* , dat de *Proconnesers* 't Aangefichte van het , anderfints konftige Beeldt der *Cybele* , of groote Moeder der Aarde , in de plaats van Yvoor , uyt defe Tanden van het Zee-Peerdt konftig gewrocht hebben.

Vers 14. *Hv is een Hoofstuk der wegen Godts : Die hem maakt heeft , heeft (hem) syn sweert aangebecht.* Dit Hoofstuk der wegen Godts kan aldus verklaart worden , dat , daar andere viervoetige Dieren op den zesden dag gefchaapen zyn , defe *Behemoth* op den vyfden dag is gefchaapen , toen 'er geſeggt wierdt : *Dat de wateren overvloediglyk voortbrengen , een gewemel van levendige Zielen ! Gen. 1: 20.* Of foodaanig , dat de *Behemoth* zy τὸ ἰξαιρετον , een Hoofst- of Meester-stuk ; een der voortreffelykſte Werken Godts. Gelyk aldus meede Num. xxiv: 20. *Amalek* genoomt werdt , *de eerſteling of de voornaamſte der Heydenen* ; in de Grondt-Taale *בְּרִינְתָא* , *principium Gentium* , of *het beginsel der Heydenen*. (Pf. cxi: 10.) *De vrees des HEEREN* is het *beginsel der Wysheit* ; dat is , het voornaamſte gedeelte der wysheit. De *Honing* , by *Syrach* , ἀρχὴ γλυκύσματος , is het *beginsel* , of 'tvoornaamſte onder alle de Soetigheden. Want offchoon de *Behemoth* een ſchaadelyk Dier is , nochtans moet men zich ten hoogſten verwonderen over deſſelfs grootheit , ſterkte ; gulſigheit en liſtigheit ; daar van wy twee ſtaaltjes ontmoetten , by *Plinius* , *Solinus* en *Ammianus* , *Lib. xxii.* (p) 't *Eene* is , dat dit Dier , wanneer het van ſyne Weyde te rug keert , verſchillende wegen gebruykt , ten eynde , om niet van de Jaagers achterhaalt en gedoodt te worden ; 't *andere* is , dat het zich verzaadigt hebbende , en van volheit des Buyks vermoeyt wordende , ſyne Schenkelen met ſteekende rieten quetſt , en zich ſelve alſoo door bloedt te laten lucht maakt ,

R r r 2

of

(p) *Postquam segetes abunde depastus est , cumque jam coeperit redire distentus , avertis vestigiis distinguit tramitas multos , ne unius plani itineris lineas insidiatores sequuti repertum sine difficultate confodiant. Cum aviditate nimia exuberato ventre pigrescit , super calamos recens exstos femora convolvit et crura , ut pedibus vulneratis cruor egestus , saginā distentum , faciat levem , & carnes facias cano oblinis , quamdiu in cicatrices convolvant plaga.*

of verlicht, en daarna de wonden met vuyligheit wederom besmeert. Om welke reeden *Plinius*, *Lib. xxviii. cap. 8.* en *Lib. viii. c. 26.* 't *Zee-Peeerd* noemt (q) den *Uytvinder van 't Ader-laten*, en een *Meester der Genees-konst*. Volgens 't getuygenisse van *Herodotus* en *Plutarchus*, souden ook de *Papremitaanen* dit Dier voor Heylig hebben gehouden.

De naastvolgende woorden: *Die hem gemaakt heeft, heeft (hem) syn Sweert aangebecht*; zyn geheel onduydelyk, en geven eenigen aanstoot. *Bochart* vertaalt חָרַב, 't welke by anderen beteekent (*gladium suum, harpen ejus*), syn *Sweert*, deffels krom *Sweert*; eygentlyk en beter door; *die hem gemaakt heeft, heeft hem met een Seyse voorsien*. 't *Grieksche* woordt ἄρπη, is afkomstig van het *Phenicijsche* woordt *Harba*, en beteekent eygentlyk een *Seyse*. Dierhalven is de *Sin*, dat de *Behemoth* met syne spitse, scherpsnydende, uytstee-kende *Tanden*, 't gezaayde of 't gras gelyk als met een *Seyse* afmaayt. Waaron de *Grieksche* Poëten aan 't *Zee-Peeerd* sulc eene *Seyse* uytdukkelyk met het woordt *Harpe* toefchryven. (r) En *Achilles Statius*, *Lib. iv.* en *Diodorus*, *Lib. i.* betuygen, dat dit sulc een verslindend Dier (s) is, dat, indien het alle Jaaren jongen kreeg, het in staat soude zyn om geheel *Egypten* te verslinden. Thans siet een iegelyk, dat indien wy voor den *Behemoth* den *Olifant* aansien, wy niets aan

(q) *Resptorem detrahendi sanguinis, magistrum medendi.*

(r) *Nicander Theriacôn v. 566.*

Ἡ ἴππῳ τὸν Νεῖλον ἐπὶ Σαῖν ἀΐθαιον

Βίρην, ἀρῆσθαι δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἈΡΠΗΝ.

Aus fluvialis Equi, Nilus quem pascit adustam

Trans Sain, atque HARPEN damnosam immittit in agros.

Daar de *Scholastices* de volgende verklaringe meedeedeelt: Ἀρπη σημαίνει μὲν δρεπάνον, οὗν δὲ τῶς ὀδόντας λέγει. δεικνύς ὅτι ὅλας τὰς σάχνας τρώγει. Dat is: *Harpe* beteekent wel een *Seyse*: Maar hier de *Tanden*, daar meede dit Dier het gezaayde alom afteet. En *Nonnius Dionysiacôn Lib. XXV.* segt ook van het *Zee-Peeerd*:

Ἀρχμὴ ἀρχαρίδης διασχίζον ἰσχνὴ ὕλην,

Καὶ διερὴν ἀχάρατοι ἔχον μίνυ ἄπαγα καρπῶν,

Μιμῆλη δρεπανὴ σαχναφῶρα λῆια τίμναι,

Ἀμπτρε αἰσίδησθ' ἀμαλλοφίεσσι τοκίτοις.

(s) Ἀδδηφαγοτάτος.

aan hem vinden, 't welke na een *Seyse* of na een *Sabel*, (want *Harpe* wordt meede wel voor een *Sabel* genomen;) overeenkomt. Waarom de geene, die voor den *Olifant* twisten, de woorden van onsen Text, gelyke ook in onse *Zurichsche* Overfettinge staan, soodanig verklaaren, dat die, *die hem gemaakt heeft, hem met syn Sweert aantast*; of, *dat Godt alleen hem door syne kracht, dat is, met syn Sweert, scude doodden*; daar het nochtans bekendt is, dat de *Olifant* door den *Tyger*, *Draak*, *Rhinoceros*, en den *Mensche* selve wel gedoodt wordt. 't Is klaar, dat de voorstaande verklaringe of vergelykinge met de *Tanden* van het *Zee-Peerdt* veel beter overeenkomen.

Vers 15. *Om dat de Bergen hem voeder voortbrengen, daarom speelen alle de Dieren des veldts aldaar.* Tot dien eynde is het, dat de *Behemoth* *Tanden* als een *Seyse* gekreegen heeft, om de *Berg-kruyden* af te eten. *De Bergen brengen hem voeder voort*, namentlyk de edelste en krachtigste *Kruyden*; maar niet van haar selve, en als opgehoopte *Steen- en Aardt-hoopen*; maar *Godt doet het Gras op de Bergen uytspuyten*. Ps. CXLVII: 8. *Al het gedierte des Woudts is myne; de Beeſten op duysent Bergen.* Pl. L: 10. (1) Doch dit is iets seldtsaams, en de grootste verwonderinge waardig, dat een *Water-Dier* syn *Element*, syne *Visschen* en *Water-kruyden* verlaat, en *Berg-kruyden* opsoekt, om syne verblindende gulsigheit te verzaadigen; gelykerwyse het ook wonderlyk is, dat *Visschen*, en sulke *Schelpen*, die zich op den grondt der *Zee* onthouden, op de hoogste *Bergen* gevonden worden. Alles heeft syne seekere en nuttelyke bedoelingen. *De Behemoth* moet zich uyt de *wateren* op de *Bergen* begeven, om aldaar te weyden, en tot een getuyge van *Godts* almacht te itrekken; gelykerwyse de doode *Berg-Visschen* en *Berg-Schelpen* een getuyge zyn van syne gerechtigheit, die hy in de algemeene *Watervloedt* geoeffent heeft. Aldus vertoont *Ovidius* de *Sondtvloedt* meede, en dat in de selve veele seldtsaamheden zyn voorgevallen. (u) Door de *Bergen* moeten wy

Rrr 3

noch-

(1) *Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.*

(u) — *hic summâ piscem deprendis in ulmo*

nochtans niet sulke hooge Alpen, Sneeuw- en Ys-Bergen verstaan, gelyk 'er in onse *Switsersche* Gewesten zyn, maar kleyne Hoogtens of Heuvelen, die 'er naby de Rivier de *Nyl* leggen. Van dese maakt *Strabo* gewag, *Lib. xvii.* (w) „Geheel *Egypten* werdt door den *Nyl* overstromt, tot aan „de *Wooningen*, die op *Heuvelen*, of op opgehoogde „*Dammen* staan. ” Aldus gaat ook in *Moscovien* een seeker Dier, *Mors* genoemd, uyt het water op de *Bergen* weyden; welk Dier, volgens de beschryvinge, meede onse *Bebemoth* is; daar van men kan nasien *Sigism. ab Herberstein Mosc. en Leonhard. Nogarola*, by *Scaliger*, in *Cordan. Exercit. 218.* 't welke dese als een *Visch* voorstelt. *Alle de Dieren des veldts speelen aldaar* by den *Bebemoth*; vermits zy onbeschroomt en veylig by en beneffens hem weyden.

Vers 16. *Onder schaduwachtige Boomen leydt hy neder; in een schuytplaats des riets, ende des slyks.* Dit is wederom niet op den *Olifant* toepasselyk, maar wel op het *Zee-Peerdt*. D'Aardt van den *Olifant* is, zich in de *Boschen* en op de *Bouw-Landen* te onthouden, daar hy dikwils boven de *Boomen* uytsteekt; hoe veel te meer dan boven het riedt? (x) Daar en boven legt de *Olifant* selden; ja, sommige geven voor, doch sonder grondten ondervindinge, dat de selve staande soude slaapen. 't *Geene Job* van den *Bebemoth* segt, betuygt ook *Marcellinus*, *Lib. xxi.* (y) 't *Riedt* strekt voor den *Bebemoth*, niet alleen tot een verblyf- en rust-plaats, maar ook tot spyse. (z) Dit is de reeden, dat de *Jaagers* de vallen, die zy voor dit Dier stellen, met *riedt* bedekken; volgens het schryven van *Achilles Statius*, (a) in *Hexaeme-*

TON.

Et modo quâ grâciles gramen corpore capella,
Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phoca.

(w) 'Εν δὲ ταῖς ἀναβάσει τοῦ Νείλου καλύπτεται πᾶσα Ἀιγύπτου χώρα καὶ πηλαγίζει πλητὴ τῶν οἰκιστῶν. αὐταὶ δ' ἐπὶ λόφοις αὐτοφυεῖς ἢ χαμαῖων ἵδρυνται.

(x) Διὰ τῶν μεγίστων ἵσθαι δένδρων, οἷον διὰ λήϊν, &c. πῇ δὲ αὐτῆς τῶν δένδρων εἶναι ὀψιλωτέρους. *Ælian. Hist. L. VII. c. 6.*

(y) Inter arundines celsas & squalentes nimia densitate hac bellua cubilatus positis, &c.

(z) *Bellonius. Vivit arundinibus, & cannis sacchari, & foliis papyri herba.*

(a) Ἐπικαλύπτουσιν αἰῶθεν καλάμη.

ren. Dat nu langs de Oevers van de Rivier de Nyl, en alom in *Egypten* veel *riedt* zy, is een iegelyk wel bewuft; ja soo veel, dat niet alleen de Crokodillen en Rivier-Peerden haar verblyf daar in kunnen nemen, en *schuylplaats*e vinden, maar ook de Rovers, (b) volgens de woorden van *Heliodorus*. Zy verschanffen zich, om soo te spreken in het Riedt, soo veylig, als achter een Wall. Daarom zeyde *Bacchylides* van den Nyl, dat de selve *Riedt-ryk* zy; (c) by *Athæno Lib. 1.*

Vers 17. *De schaduwachtige Boomen bedekken hem, elk een met syne schaduwe; de Beek-wilgen omringen hem.* *Gessner* bericht het volgende van den *Hippopotamus*, of van 't Zee-Peerdt, uyt de Scheepvaart der *Hamburgers*, in den Jaare 1549. (d)

„ 't Onthoudt zich sonderling op begroeyde of bosch-
 „ achtige Oevers, passende erglistig op de Menschen, de
 „ welke het betrappende, verslindt; waarom de geene, die
 „ daar omtrent woonen, de Struyken omverre hakken, op
 „ dat dit Dier zich in de selve niet mag verbergen. ” 't
 Geene in de *Duytsche Zurichse* Oversettinge *Wandstœcke* an den *Bächen* / genoemd worden, daar voor staat in den Grondt-
 Text : *הַנִּיזְרִי*, *salices torrentis*, of *Beek-wilgen*; welke *Beek*
 sekerlyk de Rivier de Nyl is; gelyk blykt Num. xxxiv: 5.
Jof. xv: 4, 47. en in andere Schrifstuur-plaatsen, daar de *Bee-*
ke van Egypten ook de *Riviere van Egypten* genoemd werdt.
 't Is meede buyten twyffel, dat de Nyl van dit *הַנִּיזְרִי*, synen
 naame heeft ontfangen. Want d'oude hebben dit woorde
 niet *Nachal*, of *Nabal*, maar veel uytgesprooken; gelyk
 blykt uyt *Epiphanius*, in *heresi Manichæorum*. Uyt dit veel
 hebben de *Grieken* *Νεῖλος* gemaakt. Selfs de *Romeynsche* Po-
 ëten noemen den Nyl een *Beek*. (e) Dese, andersints groo-
 te

(b) Τῶν πολλῶν κάλαμον ἀντὶ χαραώματος προβεβλημένος.

(c) Δονακώδης.

(d) Versantur ut plurimum circa littora fruticosa aut sylvestra; & hominibus insidiantur, quos comprehensos vorant. Quamobrem accola fruteta resecant, ne in iis latitare possint.

(e) Lucanus L. IX.

Atque alii Reges Nilo torrente natantur.

Valerius Argonaut. L. IV.

Contra Nilus adest, & toto gurgite torrentis,

te Riviere , werdt te recht genaamt *Torrents* of *een Beek* , of *Bosch-water* , vermits de selve, gelyk als andere Bosch-wa-
terf, van den Regen ryft en daalt. Dewyle nu desselfs veel-
vuldige wateren van den Hemelen vallen , werdt de *Nyl* by
Homerus , *Odysf.* d. v. 471 en 581. *διππής* , *ab Jove de lap-*
sus, of, *van Jupiter afgedaalt*, genoemd. En *Eustathius ad b. l.* be-
richt ons, dat *Homerus* d'eerste zy geweest, die door de *Egypti-*
sche Priesters onderweesen zynde, de waare oorzaak van het ryfen
en daalen van 't water van den *Nyl* heelt ontdekt ; nament-
lyk , de veelvuldige Reegens , die 'er in *Ethiopiën* vallen ;
welk gevoelen ook *Aristoteles* en *Eudoxus* daarna hebben toe-
gestemt. *Strabo* schryft daar van aldus , *Lib. xv. pag. 692.*
(f) Dat de *Nyl* van de Zuydelyke Reegens swelt. " En *Lib.*
,, xvii. p. 789. Dat de ouden slechts gegift hebben , maar
,, de nieuwe door het gesichte selve verseekert zyn , dat de
,, *Nyl* wast , wanneer de Somer-Reegens in *Egypten* val-
,, len. " Hedensdaags soude men dit eerder aan de Winter-
Reegens toeschryven ; en 't is thans een bekende zaak , dat
het in *Ethiopiën* , en in andere aangrenssende Provintien ,
daar de oorsprongelyke Wellen van den *Nyl* zyn , in de plaats
van 's Winters, sommige Weeken en Maanden lang na mal-
kander gestaadig reegent, 't welke daar na ten besten van *Egypten*
strekt. Dies mogen wy wel, (*si parva licet conserre magnis* ,) in-
dien het geoorlooft is, groote met kleyne dingen te vergely-
ken, met den *Nyl* vergelyken onse *Sil* , en andere diergelyke
Torrentes , Beeken of Boschwaten in *Switserlandt* , de wel-
ke na een swaaren reegen geweldig swellen , en dikwils
grooten schaafe veroorsaaken. Gelykerwyse aan onse Bee-
ken de *Salices* of *Wilgen* wassen , alsoo wast in *Egypten*
ἄγριον , *vitis* , en *ἐλαιον* , *Oleagnus* , of *Zee-Wilge* , vol-
gens 't getuygenis van *Theophrastus* , *Lib. iv. cap. 11.* soo
dat van de meenigte van dit Gewas , de naame *ἄγριον κέρας* ,
viticis cornu gegeven is , aan seekere Kaap of Uythoek in
Egypten , tusschen *Ostio Bolbitico* en *Sebennitico* , daar van
Hesychius gewag maakt , volgens *Strabo*. Dit is mogelyk
de reeden , waarom de *Lxx.* Oversetters onse *Beek-Wilgen*
noemen

(f) Τῷ Νείλῳ μὲν ἐκ τῶν νοτίων ὄμβρων ἰσὺν ἡ πλεονεξία.

noemen κλώνες ἄγρου, *ramos viticis*, of *Takken van Zee-Wilgen*, en niet κλώνες ἄγρου, gelyk in sommige Exemplaren gevonden werdt. Dele LXX. vertaalen קִנְיָה קִנְיָה, door παμπύρον καὶ κάλαμον, *Pampier en Riet*, vermits het *Pampier-Riet* in *Egypten* overvloedig waft, voornamentlyk omtrent *Sain*, daar zich de *Behemoth* veel onthoudt. De *Syrische* en *Arabishe* Overfetter's vertaalen de woorden van onsen Text aldus: *Hem omringen de Raven der Beeke*; vermits zy voor קִנְיָה קִנְיָה hebben geleesen קִנְיָה קִנְיָה; maar de *Chaldeeuwſche*, *Aquila* en *Hieronymus* blyven by de *Salicis torrentibus*, of *Beek-wilgen*; van de welke ook elders in de Heylige Schriftuure werdt gewag gemaakt; als Levit. xxiii: 40. Op den eerſten dag ſult gy u nemen takken van — *Beek-Wilgen*. Pf. cxxxviii: 2. *Wy hebben onſe Harpen gebangen aan de Wilgen*. Jef. xlii: 4. *Zy ſullen uytſpruyten tuſſchen in het Gras, als de Wilgen aan de Water-beeken*.

Vers 18. *Siet, hy doet de Riviere geweldt aan, (ende) en verbaaft zich niet: Hy vertrouwt, dat hy de Jordaane in ſynen mondt ſoude kunnen intrekken.* קִנְיָה, eygentlyk *confidet*, of, *by vertrouwt den Jordaane uyt te drinken*, *hy is niet bevreesd achter de wateren der Jordaane*. De geene die voor den *Olifant* ſtryden, verklaren קִנְיָה קִנְיָה, door *premet, comprimet fluvium*, of *by perſt of ſluyt de Riviere*, als of dit Dier, met ſyn intreedē in de Riviere, de ſelve deedt ſtille ſtaan, of te gelyk als verſwelge; gelyk de Poëten dichten van den *Pythiſchen Draak*, dat hy de geheele Rivier *Cephiſus* hadt verſlonden. (g) Diergelyke *Hyperboliſche* of buytenſpoorige Spreekwyſen voegen hier niet. Aan een *Olifant* kan met geen waaſchynlykheit toegeſchreven worden, 't geene 't Heyr van *Xerxes* ſelve heeft uytgeſtrooyt, dat het in *Aſia* den *ſcamander*, en *Meander*, in *Theſſalia* den *Pontus*, en in het *Athenienſiſche* de Rivier *Iliffus* hadt uytgedronken; daar meede *Juvenalis*

S s s

den

(g) Statius L. VII. Theb. v. 349.

Cephiſi glaciāle carui, quo ſuctus anhelam

Ferre ſitum Phrygion, amnemque avertere Ponto.

En Claudianus Praefat. in Ruſinum.

Qui ſpiris tegeret montes, hauriret hiaſu

Flumina, ſanguineis tangeret aſtra jubeis.

den spot dryft, *Sat.* 10. (b) De Natuurlyke Verklaaringe is dele עֵשֶׂק יָרֵךְ, *ecce premat fluvius*, of *siet*, de Riviere prangt; volgens de LXX. Overletters τὰν γένεται πλημμύρα, *offchoon eene vloedt*, of een overstrominge aankomt, (ἰσχυρὴ ἔσθι, *non festinabit, non trepidabit*; ἐκάλωπαρυγίεται, *non consternabitur*;) by, de *Bebemoth*, sal zich niet ontfetten, niet vreesen, niet wyken, maar gerust zyn, offchoon de Jordaane selve hem in den mondt mogte loopen. Hier werdt de Jordaane genomen, voor alle, sels de grootste Rivieren, gelyk by de Wereldtliche Schryvers de *Achelous* voor alle Wateren, en de *Idda* voor alle Bergen. Dit kan geensints gesegt worden van den Olifant, van den welken *Aristoteles*, *Hist. L. IX. c. 46.* bericht, dat hy zich niet verder in 't water waagt, alsoo diep, dat desfelts Snuyt, daar door hy afem schept, boven water blyft. Want dit Dier moet door den Snuyt lucht scheppen; en volgens 't bericht van *Ælianus*, *Hist. Lib. VII. c. 15.* wanneer het geheel met water bedekt is, steekt het de Snuyt boven het selve, om lucht te haalen. Toen dierhalven *Hannibal* door de *Rhosne* trok, zyn de *Indiaanen* verdronken, maar de Olifanten behouden gebleven; vermits zy, volgens 't getuygenis van *Polybius*, *Lib. 111.* haare grootte en lange Snuyten buyten 't water hebben uytgestooken, en 't water, 't welke zy hadden ingeswolgen, wederom overgegeven. Onse *Bebemoth*, in tegendeel, vrees niet, offchoon de wateren over hem heenen slaan. Dit Dier, schoon het niet kan swemmen, onthoudt zich egter geheele daagen op den grondt van de Rivier de *Nyl*; en vermits het somtydts ook lucht moet scheppen, gaat het by nacht daar uyt op de weyde. Dat het niet swemt, betuygen de Onderzoekers der Natuure eenpaarig, offchoon *Nonnus Dionysiacon*, *Lib. XXVI.* het tegendeel beweert. Van den Olifant kan men noch minder seggen, dat hy swemt; als zynde (i) een Dier, 't welke zich wel aan,

maar

(b)

— creditur olim

*Velificatus Arbor, & quicquid Græcia mendax
Audet in Historia: contratum classibus iisdem
Suppositumque rotis solitum mare: credimus altis
Defecisse amnes, epotaque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat qua Sistratus alis.*

(i) Ζῷον παραποτάμιον ἢ ποτάμιον; volgens *Arist. Hist. Anim. L. IX. c. 46.*

maar niet in de Rivieren onthoudt. En *Livius*, *Lib. xxxi. cap. 28.* betuygt van de Olifanten, dat zy seer bang zyn geworden, toen zy sagen, dat zy over de Rivier moelsten trekken. * *Strabo*, *Lib. xv. p. 705.* segt wel, dat zy, de Olifanten, seer wel swimmen. (k) Maar *Aristoteles*, *l. c.* in tegendeel (l) met meerder sekerheit, dat zy in 't geheel niet kunnen swimmen.

Vers. 19. Soude men hem voor syne oogen kunnen vangen? Soude men (hem) met strikken den Neuse doorbooren kunnen? וְיִקָּח, in oculis opus; dat is, wie sal zich verstouten, om hem voor syne oogen, dat is, opentlyk met geweldt, sonder list, te vangen? Of wie sal hem stoutelyk onder d'oogen treden, om hem te vangen? Dus berichten ons insgelyks *Achilles Statius*, *Lib. iv.* en *Eustathius in Hexaemeron*, dat het Zee-Peerdt ἀράρη, met list, gevangen werdt; en wel soo, dat een groote Kist in een diepe Kuyl met riet en sandt bedekt werdt, in 't welke het Dier valt. *Albertus* en *Vincentius* seggen, dat het in yfere Netten gevangen, en daar na met yfere Hamers dootd geslaagen werdt. Ofschoon ook *Diodorus* bericht, dat het met yfere Hoeken vastgehecht, daar na aan lange Koorden geviert werdt, tot dat het vermoeit is; nochtans voegt hy daar by, dat het niet gevangen werdt, als (m) met groote moeyte en yfere Netten, daar toe veele Scheepen vereyscht worden. Te *Romen* zyn de Zee-Peerden verscheide maal opentlyk in de Schouwspelen vertoont geworden. Vooreerst door *Scaurus*, diens Vader *Cicero* opentlyk heeft verdedigt. Daar na onder *Antoninus Pius*, en *Heliogabalus*. Maar ten tyde van den afvalligen *Julianus* zynse in *Egypten* selve seldtsaam geworden, volgens 't getuygenisse van *Themistius*, *Orat. 10.* En *Marcellinus*, *Lib. xxi.* † schryft: " Thans kunnen zyse ner-

Sss 2

„ gens

* *Primis erat pavor, cum soluta rate in altum raterentur — trepidationem aliquantum edebant, quietem ipse timor circumspicientibus aquam fecit.*

(k) Νείν τε κάλλιπα, maar daar by Νίμαχος φησι; *Nearchus* segt het.

(l) Νείν δ' πάνυ δύναται.

(m) Πολυχειρίζων τῶν τυπόντων τοῖς σιδεροῖς ἐμβολίοις.

† *Nunc inveniri nusquam possunt, ut conjectantes Regionum incolae dicunt; inestantis multitudinis radio ad Blemmyas migrasse compulsi.*

gens vinden, gelyk de Inwoonders des Landts by giffinge seggen, vermits de meenigte haar genootfaakt heeft zich te verdeelen, en met tegenfin naar de *Blemmyers* te verhuysen. " Gelyk zy thans ook noch in *Ethyopien* gevonden, en in de *Ethyopische* Taale גִּיחַ, *Bicht*, en גִּמָּר, *Gomar*, of volgens de verbeeteringe van *Ludolphus*, *Bibat*, en in de *Ambarische* Taale *Gomari*, genoemd worden.

Bochart Hieroz. P. II. L. V. c. 15. p. 753-769.

Ludolf. Hist. Æthiop. L. I c. 11.

— *Comment. in eand. p. 155.*

Coccej. in Job. p. 252.

Pineda in Job. P. 11. p. 867.

de Mey Phys. Sacr. p. 406.

Kirchmajer } Diff. de Behemoth.
Schade

Job, cap. XL: vers 20 tot 28.

20. * *Nunquid cetum hamo extrahes, & funem at-
tè immittes linguae ipsius?*

* *Beluam marinam sive balænam describit.*

21. *Imponesne uncum illius naso? & spina perforabis maxillam ejus?*

22. *Et multis precibus eblandietur ex te benefici-
cium? num verbis demulcebit te?*

23. *Ferietne tecum fœdus, ut cum tibi manci-
pes servum perpetuum?*

24. *Ludesne cum illo, tanquam cum avicula? cum-
ve alligabis puellis tuis?*

25. *Concident cum socii, & partientur inter mer-
catores?*

26. *Implebisne sudas pelle ipsius, aut ejus capite
fiscellam piscariam?*

27. *Memineris tibi esse bellum paratum, si ei ma-
num admoliaris, ut non iterum velis facere.*

28. † *Spes*